

NOTA PRESENTADA Á LA SOCIÉTÉ DE GÉOGRAPHIE DE PARIS,

PER MONSIEUR GABRIEL MARCEL,

BIBLIOTECARI DE LA BIBLIOTECA NACIONAL, SOBRE LA CARTA CATALANA DE 1339,

PER DULCERI.

L' any 1885 s' ha senyalat per un fet d' una importancia capital en la historia de la cartografia. Nos referim al descobriment d' una carta catalana més antiga que aquella á la qual D'Avezac, Buchon y Tastu donan la fetxa de 1375.

Tenim entés que cap societat de Geografia s' ha ocupat fins avuy d' aqueix important document, y per cert que interessa en gran manera á tots los aficionats als estudis geográfichs.

En los paissos del Nort, MM. Broch y Nordenskjold, que la nostra Societat s' honra de comptar com á corresponents, quedarán sorpresos al trobar en aqueixa carta molts noms d' aquellas comarcas septentrionals. En Dinamarca, lo professor Erslev, que l' any últim nos doná una conferencia sobre las antigüas cartas del Chersonés cimbrich, haurá de modificar algunes opinions.

En Alemania, MM. Breusing, Fischer, conegut per sos interessants estudis sobre la cartografia italiana, Ruge, tant notable per sos descobriments histórich-geográfichs, estudian actualment aqueix interessant *portulano*.

A França, ab sentiment dech dir, que l' anunci d' aqueix interessant descobriment serà acullit ab indiferencia, á no ser per M. Hamy, estudiador incansable de las cartas de Gabriel Vallseca, Soleri y demés catalans. Mes no serà aixís á Espanya, ahont los Fernandez Duro, los Coello, los Jimenez de la Espada, tots molt gelosos de llurs glórias nacionals, saludarán joyosos lo nom d' un nou cartógraf, que vindrá á aumentar la llista ja rica dels mestres mallorquins.

Un aculliment semblant tindrà á Italia aqueix nou portulá, puig los Uzielli, los Amat di S. Filippo, los Cristoforo Negri, los Desimoni, los Canale, *e tutti quanti* s' ocupan ab zel lloable de reunir, estudiar y comparar las obras dels seus innumbrables cartógrafs, gran interés tindrán en buscar l' influencia que ha pogut portar á las cartas italianas, l' escola catalana de la que l' obra que 'ns ocupa allunya lo seu origen.

Trobada á París, adquirida per un aficionat parisench, M. Lesouef, ben conegut dels bibliófilis y col·leccionadors, sembla que á París meteix se li deu donar l' importancia que té. Per aqueix motiu es que reclamo d' aqueixa docta assemblea alguns minuts de bondadosa atenció.

Dibuixada sobre una fulla de vitela que mideix 1^m045 de llarch per 0^m755

d' ample, aqueix portulá porta en la part superior dreta, sota una figura que representa Usbech, emperador de Sara, la següent llegenda ¹:

*Hoc opus fecit Angelino Dulceri || anno mcccxxxviiiij de
mense augusto || in ciuitate maioricarum ||*

Comensaré per fer notar lo nom italiá del autor. Dulceri ó Dulcer no es pas un vocable de figura catalana, mes crech que no 'ns debém parar en aixó, puig Soleri, altre cartógrafo mallorquí, té un nom que resulta també extranjer, á méns que sia una derivació del nóm de son poble, puig á Mallorca hi ha una localitat que s' diu Soler ². Faré constar que la carta que 'ns ocupa té l' gran valor d' anar fetxada y firmada. La carta més antigua que posseïeix la Biblioteca nacional porta la fetxa de 1375. Per lo tant, aqueix nou *portulano* l' avensa de 36 anys, sent lo més antich monument conegut de l' escola catalana.

Es admirable per lo seu estat de conservació, com es fácil veure examinant la bella reproducció heliográfica que ha fet fer en petit nombre M. A. Lesouef.

Lo meteix que la carta catalana de 1375, aqueix document té molts punts de semblansa, está adornat de molts figuras de reys, ciutats, animals pintats ab colors dels més llampants, y molts banderas pintadas y dauradas. No s' hi veu, lo meteix que á la carta catalana, cap rosa de vents que donan á tants portulans un aspecte rich y agradable per la varietat de colors. Los vents vénen indicats en los costats de la carta per caps humans sense interés major.

La carta de Dulceri té las inscripcions en llatí, aixís com la carta de 1375 las té en catalá. Lo dibuix es tant correcte, que son autor deuría ser un bon artista en aqueix género, al meteix temps que un distingit geógrafo. Y dihém distingit, puig aqueixa carta nos dona una llarga llista, molt més rica de localitats que la carta catalana de 1375, y anomena ports com Fecamp, Ouistreham y altres de molt secundaria importancia. Afegirém que la tradició sagrada ó profana sols té una petita part en la nomenclatura d' aqueixa carta, construhida segons informacions seguras, precisas y podém dir vistas.

Ella dona molt exacta idea, per la época, de la Europa y Nort de l' Africa, á pesar d' algunas deformacions inevitables per marinos que no ténen més instrument científich que la brúixula (*marinette*) ³.

Trad. per JOSEPH RICART GIRALT.

(Acabarà.)

¹ Aqueixa llegenda mitj esborrada s' pot prestar á equívochs. Si bé lo escrit es incontestablement del sigle xiv, algunas personas han cregut llegir lo número 1439. Aixís es que havém consultat á M. Leopold Delisle, sabi paleógraf, lo qual ha llegit lo meteix que nosaltres la fetxa 1339.

² Suposém que l' autor se refereix á Soller.—(N. del T.)

³ La brúixula sembla importada per las creuhadas d' Orient, hont los alarbs la rebrián sens dubte dels xinos. Si fou solzament coneguda en lo Mediterrani en lo sigle xii, sembla que ja son ús era general en lo sigle següent.

NOTA PRESENTADA Á LA SOCIÉTÉ DE GÉOGRAPHIE DE PARIS,

PER MONSIEUR GABRIEL MARCEL,

BIBLIOTECARI DE LA BIBLIOTECA NACIONAL, SOBRE LA CARTA CATALANA DE 1339,

PER DULCERI.

(Acabament.)

Tal grau de perfecció relativa fá creure que aqueixa carta havia d' ésser precedida d' altres, puig es impossible de primer moment fer una obra semblant.

A partir del Nord de la Noruega, per sobre d' una localitat que porta le nom de *Alogia*, aqueixa carta comprén tota l' Europa y una part de l' Africa septentrional per sota lo cap Nun. Es á dir, que en 1339, set anys avans la expedició de Jaume Ferrer que va sortir en 1346 en busca del *Riu d' Or*⁴, los catalans coneixian la costa occidental d' Africa, sino fins lo Senegal, pero sí fins á un punt anomenat *Teffé* al Sud d' Abach que jo no he pogut identificar.

Afegim seguidament que l' arxipiélach canari hi es compost de las illas Forte-ventura, Equi-marini (?) y la *Insula Lanqrotus Marocelus*, ab bandera genovesa, com recort de la expedició que sortí de Génova vers 1295 baix lo mando de Lancelot Maloisel, lo que confirma una vegada més las negacions donadas al vescomte de Santarém respecte á la prioritat dels descobriments dels portuguesos á la costa africana.

Del Est al Oest la carta de Dulceri corre de las illas Azores, compostas de la *San-Brandan*, *Primaria sive puellarum*, *Capracia (sic)* y *Canaria*, fins á mitj mar Caspio, que porta per nom *Mare de Bacu sive Caspium*⁵.

Lo meteix que l' mapa de 1375, lo de Dulceri no posa bandera ni á Roma ni á Avinyó. Ja sabem que en aquella fetxa hi havia dos Papis; y MM. Buchon y Tastu atribuhéixen aqueixa ausencia de pabelló á que lo Rey d' Aragó no va volguer pendre part per cap dels dos Papis competidors.

La ciutat de París está guarnida ab una bandera sembrada de set flors de lis. Ja sabem que fou durant lo regnat de Carles V quan s' adoptáren las tres flors de lis solzament.

La villa del Havre també está senyalada en la nostra carta baix lo nom de *Loyra* (Leure), ab lo que s' coneix moltas vegadas en las cartas anteriors á Francisco I, nom qu' encara porta una de las dársenas del port.

⁴ En 1229 Jaume d' Aragó conquistá las Balears. No té res d' estrany que 'ls mallorquins instruhits en la escola dels alarbs sortissen bons marinos, puig reunian a la práctica la teoria que havían après dels seus dominadors.

⁵ *Bakú*, es avuy día lo principal port rus del Caspi.—(N. del T.)

Havém dit que hi havia moltes semblansas entre la carta de Dulceri y la catalana de 1375. Aquestas semblansas poden véures' no tant solzament en la delineació de las costas, en iguals errors de proporció y direcció, en la forma equivocada del golf Pérsich y península Arábiga, en lo contorn del mar Caspi, faltas evidentment copiadas, sí que també en las llegendas que s' pot dir son idénticas en abduás cartas.

Sembla que l' fet es interessant pera copiar alguns exemples.

A lo llarch d' Irlanda se llegeix aqueixa curiosa inscripció:

CARTA DE DULCERI DE 1339.

In Hibernia quæ Irlanda dicitur, multa mirabilia quæ credenda sunt, ut narrat Issidolus ⁶. Est autem Ibernia insula quædam parva in quâ homines nunquam moriuntur. Sed quando nimio senio afficiuntur ut moriantur, extra insulam deferentur. Est alia insula in quâ sunt arbores quæ aves portant et sicut papones maturant. Item est alia insula in quâ mulieres prægnantes nuncuant pariunt, sed quando sunt determinate ad peperendum, extra insulam deferuntur secundum consuetudinem.

Nullus est serpens, nulla rana, nulla aranea venenosa. Imo tota (terra?) est contraria adeo venenosis terra ut idem (sic) delata et dispersa pereant.

Com se veu, apart del orde que guardan los párrafos ó passatges, hi ha completa identitat en los dos textos. Hont no hi ha concordancia es en la enumeració dels noms dels llochs. Aixís per la Noruega, la carta de Dulceri dona sis noms y la catalana de 1375 ne dona solzament quatre:

Trunbeg.
Mastrant.
Bregis (Bergen).
Alogia.
Nidroxia.
Tronde (Trondjeim).

Mastranto.
Bregis.
Nidrosia.
Tenrode.

⁶ Isidoro de Sevilla.

Més diferencia hi ha en la Suecia.

DULCERI 1339.

Scarsa (Skarstad) y llach Scarsa
(Wetter y Wener.)
Lundt (Lund).
Scamor (Skanör en el Malmö-
huslän).

Andine.

Chiclobergis.

Lundes.

Istach (St. Eustaqui.) Istad.

Sormershans.

Aoxia.

Llach Stokol (Melar)

Stokol (Stockolm).

Kalmar.

Suderpiegeh.

Riperia Roderin.

Camp de Vexiom.

Riu Vettur.

Roderim.

En lo Báltich hi ha una inscripció
mitj borrada de la que sols se llegeix
... *ipsa habet parrochiam.*

CARTA DE 1375.

Dondina.

Scamor.

Scarsa (Skaraborg.)

Aqueix treball de comparació podríam portarlo més lluny y exténdrel per tota la carta, mes aixó seria abusar del temps de la Societat, y además tenim ja fet lo projecte de publicar semblant treball. Las citas que acabém de fer proban que la carta més vella es la més rica com onomástica.

En resúm, resulta del exámen y comparació que havém fet, que la carta de Dulceri es fins avuy lo prototipo de l' atlas catalá y altras cartas de la meteix escola; y dihém fins avuy, puig no hi ha que desesperar encara de trobar novas y més velles cartas catalanas. Y qui sab si s' pot atribuir al meteix Dulceri l' atlas catalá; la diferencia de fetxas no es pas un obstacle invencible, puig no resulta difícil que un altre autor, á ménos de copiar servilment l' atlas de Dulceri, haja arribat á una identitat quasi absoluta.

Aixó no vol pas dir que la carta catalana universalment coneguda y admirada, perdi de cop y volta tot lo seu interés.

Si, com estém tentats de creure, la carta de Dulceri de 1339 ha sigut re-produhida, dos fets geográfichs de la més gran importancia complerts després d' aquella fetxa, ne donan la rahó.

Es lo primer l' expedició de Jaume Ferrer en 1346. Si lo coneixement de las

Azores y Canarias y la ocupació d' aqueixas últimas per los genovesos havia arribat á noticia de Dulceri per tradició ó per los enrahonaments d' alguns marinos aventurers que havian estat en aquells llochs, aixó no vol dir que Dulceri n' tingués clara noticia, com la tingué en 1346, causantli suficient impressió pera ferho constar en una segona carta, com la de 1375, la qual porta la fetxa exacta de la sortida d' una expedició oficial per Riu d' Or.

En segon lloch, la relació del viatge de Marco-Polo y los seus oncles per l' Extrem-Orient, no havia arribat ab suficients detalls en 1339 pera consignarho en una carta, á Barcelona, que era Cort allavors del Rey d' Aragó, y méns encara á Mallorca, residencia probable de Dulceri. Tornat á sa patria en 1295, no fou fins 1298 que Marco-Polo dictá á Pisan Rusticien la narració de son viatge, coneguda baix lo nom de *Llibre de les Maravelles del Mon.* ¿S' ha d' estranyar que en un temps en que no s' coneixia l' impremta, aqueixa narració manuscrita tardés 40 anys pera arribar á Mallorca?

Tots los detalls que respecte l' Assia veyém en la carta de 1375 son trets sens cap dubte dels viatjes de Marco-Polo, puig que las relacions dels viatjes de Carpin y Rubruquis no tinguéren la publicitat ni importancia que la del viatjador veneciá.

Es, donchs, á aqueixos dos fets que hi ha que atribuir á Dulceri ó algun altre cartógraf catalá la carta de 1375, que no es més si tal expressió podém donar, qua una edició considerablement corretgida y aumentada del portulá de Dulceri de 1339.

Trad. per JOSEPH RICART GIRALT.

(De *La Renaixensa*).

SECCIÓ DE FOLK-LORE.

CARTAS SOBRE LA MISCELÁNEA FOLK-LÓRICA

VOLÚM IV DEL FOLK-LORE CATALÁ

II.

(Continuació)

En l' article *Caritat de brenas en los Santuaris dels Pirineus*, en son afany de voler donarse la explicació de costums que l' ver folk-lorista no deu fer més que *fotografiar*, pera dirho aixís, á méns de estar ben segur de llur origen, lo senyor Bosch de la Trinxeria cau en un grave anacronisme posant la reunió dels anacoretas en comunitat (benidictins) després de la invasió dels alarbs, que tingué lloch en lo primer ters del sigle viii, quan es ben sabut que en los Pyrineus hi havia ja monastirs de Benedictins en la primera meytat del sigle vi, ó sia uns doscents anys avans de la invasió alarb, que per cert fou de molt curta durada en tota la banda nostra Península, ahont hi arribá sols com una onada que pega al rocám y s' retira casi ab la meteixa pressa ab que es vinguda sense deixarhi cap rastre del seu pas. L' únich monument que